

*Homicskó
Árpád Olivér
– Birinyi Márk*

A MAGYARORSZÁGI REFORMÁTUS EGYHÁZ INTÉZMÉNYES GYERMEKVÉDELMI RENDSZERE

Tanulmányunkban a református gyermekvédelmi tevékenységet kívánjuk meg elemző módon bemutatni. Magyarországon napjainkban a Református Szeretetszolgálat az, amely az egyházi módszertani feladatokat ellátja a református fenntartású gyermekvédelmi intézmények tekintetében a mindenkorai ágazatirányítás kijelölése szerinti tartalommal és hatállyal. A Református Szeretetszolgálat a Magyarországi Református Egyházon (továbbiakban MRE) belül működő önálló belső egyházi jogi személy. Fontos hangsúlyozni, hogy a Református Szeretetszolgálat a gyermekvédelem tekintetében olyan feladatokat lát el, amelyek ellátása állami feladat lenne az irányadó jogszabályok alapján. Ebből az is következik, hogy a közfeladatellátás dimenziójában önmagában vett református gyermekvédelmi politika nem értelmezhető, az állam által átadott feladatok Református Szeretetszolgálat általi, világi jogszabályok és egyéb közjogi szabályozók által determinált ellátásáról lehet beszélni. Ugyanakkor ha a közfeladatellátás minőségét vizsgáljuk, akkor tartalmában, küldetésében alapvető különbségek tapasztalhatók az állami feladatellátáshoz képest. Tanulmányunkban elsősorban azokat a gyermekvédelmi feladatokat mutatjuk be, amelyek a Magyarországi Református Egyház keretei között jelennek meg, és ezek alapján ismertetjük a feladatellátás szervezeti kereteit a Református Szeretetszolgálat működésében.

A gyermekvédelem helye és szerepe a Magyarországi Református Egyházban nem XXI. századi jelenség. Vagy mondhatnánk úgy is – és talán helytállóbb lenne –, a Magyarországi Református Egyház szerepe a gyermekek védelmében több évszázados múltra tekint vissza, hiszen az árvákról való gondoskodás mindig is az egyházi szegénygondozás célterülete volt. Ha közelebbről csak a XX. századot tekintjük, akkor is elmondható, hogy a református egyház mindig is feladatának érezte és kereste a gyermekvédelem ügyét. Ravasz László

1923-ban írt húsvéti üzenetében így ostromozza a Dunamelléki Egyházkerület reformátusságát: „Ugyanakkor nagy anyagi erők és erkölcsi tőkék szunnyadnak egyházunkban kihasználatlanul. Csak leánynevelésünk feladataira mutatok rá. Ennek az emberöltőnek az a feladata, hogy a női lelkek megnyerésével biztosítsa a jövőt. Száz leánytanuló közül 99-nek a lelkére nem mi nyomjuk rá az elpecsételés titkos jegyét. Érti-e a magyar kálvinizmus eziránt való óriási felelősségét? A belmisszió munka még mindig lassan halad. Hány gyülekezetben van ifjúsági egyesület, bibliaolvasó-kör, egyházi szegénygondozás? A budapesti gyülekezetekben még mindig nincs egyházi szegénygondozás, hivatalos börtön- és kórházmisszió. Még mindig ige nélkül szűkölködnek toloncházak, napközi otthonok, éjjeli menedékhelyek. Hol van a református gyermekvédelem megszervezése és hol marad a református patronage-ügy megalkotása?”¹

Alapvetés

Amikor a református egyház gyermekvédelmi alapelveit igyekszünk sorra venni, akkor meg kell állapítanunk, hogy más felekezetekkel szemben a Magyarországi Református Egyház nem rendelkezik nagyívű társadalompolitikai és teológiai alapozású állásfoglalással, egyházkormányzati memorandummal. Amikor a református felekezet gyermekek védelmére hivatott rendszerének alapvetését kell bemutatnunk, akkor a Szentírás az, amely irányt és eligazodást mutat nekünk. A reformáció egyik központi eleme az igeközpontúság volt, amely a Bibliát mint Isten kijelentését minden hívő számára hozzáférhetővé és érthetővé tette. Ennek teológiai alapját a Szentírás tekintélye adja, amelyre a Sola Scriptura elve is épül, és amelynek bibliai alapját a 2Tim 3,16 fogalmazza meg: „A teljes Írás Istentől ihletett és hasznos a tanításra, a feddésre, a megjobbitásra, az igazságban való nevelésre.” A reformátorok – mindenekelőtt Luther Márton és Kálvin János – e felismerés nyomán hangsúlyozták, hogy a hit és az élet kérdéseiben a Szentírás az egyedüli mérce.

A reformáció igeközpontú szemlélete abban nyilvánul meg, hogy a Szentírás nem pusztán tanítás, hanem az életet formáló, cselekvésre hívó kijelentés. Ezt fejezi ki Jakab levele is: „Az ígének pedig megtartói legyetek és ne csak hallgatói, megcsalván magotokat. Mert ha valaki hallgatója az ígének és nem megtartója, az hasonló ahhoz az emberhez, aki tükörben nézi az ő természet szerinti ábrázatát: mert megnézte magát, elment, és azonnal elfelejtette, milyen volt. De aki belenéz a szabadság tökéletes törvényébe és megmarad mellette, az nem feledékeny hallgató, hanem cselekvő, és boldog lesz cselekedetében.” (Jak 1,22–25) Ebből következik, hogy a reformáció során a Szentírás a hit és az életgyakorlat meghatározó mércéjévé vált. Az igeközpontúság így nemcsak megértést, hanem megélést is jelent: a hívő ember az Írás tanítását saját életében valósítja meg.

Mindezen szubsztantív igazság bennünket is arra indít, hogy tanulmányunkat igei alapvetéssel kezdjük. Hiszen ez lehetőséget ad számunkra, hogy szentírási alapon antropológiai kontextusba helyezzük a gyermeket és a vele kapcsolatos társadalmi kérdéseket.

¹ Vegyes közlemények, *Sárospataki Református Lapok*, XVIII. évfolyam, 15. szám, 1923. április 15., 59–60.

A kisgyermek a bibliai (teológiai) antropológia fényében teljes ember. Egzisztenciális különbséget nem, de fejlődésében minőségi különbséget mutat, ha egy felnőtt emberhez hasonlítjuk. Nem kevesebb, hanem más.

A Biblia bizonyágtétele szerint a gyermek Isten ajándéka (Zsolt 128,3-4), így az Istennel való adekvát kapcsolat bizonyítéka. Különösen nagy áldás a sok gyermek, a nagycsalád. A gyermekáldás öröm (5Móz 28,4), jutalom (Zsolt 127,3), elismerés (Jób 5,25), ékesség (Péld 17,6). A teremtés rendjének megfelelően a gyermekvállalás a szülők Istentől kapott lehetősége és feladata. A gyermektelenséget az Ószövetségben szégyennek, Isten büntetésének tartották (1Móz 30,23). A várandósság, gyermekszülés és gyermeknevelés terhei eltörpültek az élet továbbadására való képtelenség (1Sám 1,6-7), a meddőség, a vetélés (2Móz 23,26) terhe mellett.

A csecsemőről, függetlenül attól, hogy milyen nemű, élete elő szakaszában az anya gondoskodott. Ez a fajta gondoskodás Isten gondviseléséhez hasonlítható: „Megfeledkezik-e csecsemőjéről az anya, nem könnyörül-e méhe gyermekén? De ha ő meg is feledkeznék, én akkor sem feledkezem meg rólad!” (Ézs 49,15) Az anyák féltő gond, testi és lelki szükségleteit kielégítve, előre mutatva nevelték gyermekeiket (Péld 1,8; 6,20). Az elválasztás időszaka későbbre esett a ma szokásosnál, a gyermek életének 2–3. évében történt (1Móz 21,8; 1Sám 1,23), sőt, akár még később is, 4–6 éves korban (1Sám 1,23). Elválasztásuk után a lányok nevelése férjhez menetelükig az anya kötelessége volt. Az anyai gondoskodás és nevelés a fiúk esetében az apa két fő kötelességével bővült. A szoktatás és hétköznapi ismeretek átadása (2Móz 22,35) mellett a tapasztalat és tudás átadása (Péld 8,12), az Istennek engedelmeskedő életre nevelés volt a cél (5Móz 4,10; 4,23; 31,12-13; 2Kir 27-28; Zsolt 34,12). Az anya szerepe is fontos marad, de nem elsődleges. Tanítás, intés, fegyelmezés, vigasztalás feladatán a kor nemi szerepeinek megoszlása szerint közösen osztoztak (5Móz 8,5; Péld 3,12; 13,24; Ézs 66,13).

Aki mások életét formálja, az általános értelemben véve nevel. A nevelés mintaképe maga Isten, ahogyan általában népét, gyermekeit neveli. Példát mutat minden neveléssel megbízott ember számára jósága (Zsolt 25,8; Rm 2,4) és szeretete (Jer 31,3), fenyítése (Zsid 12,6-11), vigasztalása (Ézs 66,13), gondviselése (Hós 11,1-4) és kegyelme (Tit 2,11-12). Zsinórmértéke minden emberi nevelő törekvésnek Isten nevelése, melynek célja, hogy az önmagával való közösségbe visszavezessen (JSir 3,40; 1Kor 11,32; Jel 3,19).

A gyermekkor társadalmi megítélésének árnyoldala is volt. Nem tekintettek túl romantikusan a gyermekre. A Példabeszédek könyve az ostobaságot mint a bölcsesség ellenétét a gyermeki természet velejárójának tartja (Péld 22,15). Tudatlannak és szélsőségesnek tartották, aki képtelen megtartani a Törvényt, és éppen ezért fegyelmezni szükséges. A zsidó kultúra ugyan mentes minden gyermekek felé brutalitással forduló gyakorlattól, mégis a felnőtt, a Törvényt megtartó férfi személyét és életállapotát tekintette ideálisnak. Ez a jelenség nem egyedül a judaizmusra jellemző. Az első század mediterrán kultúráiban egyszerre van jelen a gyermek létének megbecsülése és leértékelése. A gyermekkor egyfajta „alapkiképzés” volt a felnőtté válás, az igazán értékes életkor előtt.

A gyermek Istentől kapott méltóságát Jézus védelmébe veszi (Mt 18,5kk; 25,40). A Törvénynek és a szülőnek történő gyermeki engedelmesség fölé helyezi az Atyának

való engedelmisséget (Lk 2,27; 43,51). A gyermek Jézus a kicsinyek elé éli mindkettőt (Lk 2, 49,51). Csak abban az esetben kerülhet szülő és gyermek között kenyértörésre a sor, ha a szülők akadályozzák gyermekük szabadon megélt istenkapcsolatát (Lk 2,49), vagy egyenesen helytelenítik (Mt 10,35–37).

Az apostoli korban sem oldják fel a szülők és gyermekeik kapcsolatáról és annak minőségéről szóló ószövetségi rendelkezéseket, hanem kiegészítik azokat. Az úgynevezett házi-táblák a Kolossé 3,20-21-ben és az Efézus 6,1-4-ben tudnak a gyermekek a társadalom szemében alárendelt szerepéről, de arról is, hogy Jézus az ő gyengeségüket, sebezhetőségüket és bizonyos dolgokra való képtelenségüket példaként állította eléjük. „Gyermekek! Engedelmeskedjetek szüleiteknek az Úrban, mert ez a helyes.” (Ef 6,1) Minden gyermekre vonatkoztatva hangzott a felszólítás, beleértve a legkisebbeket is. Engedelmisségre szólítja a gyermekeket egyrészt társadalmi státuszuk miatt, másrészt az engedelmisség kerete a Krisztushoz fűződő kapcsolatuk. Erre apellálva, ebbe beágyazódva valósulhat meg a szülők iránti engedelmisségük. A szülők ugyanúgy a Krisztusban tartoztak engedelmeskedni feleségként és férjként, ami részben körülírja, részben minőségileg meghatározza az engedelmisség alapját. Krisztus az, akiben egymás mellé van rendelve szülő és gyerek, egymásért felelősséget vállaló és egymásnak engedelmisséggel tartozó valamennyi családtag. Pál az 5. parancsolat értelmét kibővíti, és kölcsönössé teszi azzal, hogy az apákat inti, hogy nevelésükkel gyermekeiket ne provokálják az engedetlenségre, és nem csak a gyermeki engedelmisségről beszél (Ef 6,2). A szülő is engedelmisséggel tartozik a gyermekének. Az engedelmisség ismérveiről a Kolossé levélben a keresztyén család házirendjét megelőzően az új ember felöltözéséről olvasunk. A keresztyén szülő akkor végzi engedelmesen Istentől kapott gyermeknevelői feladatát, ha személyisége a krisztusi magatartást példázza: könyörületes szívű, jóságos, alázatos, szelíd, türelmes, megbocsátó, szeretetteljes.

Az Újszövetség nem lép fel kisebb igénnyel, minthogy mind a nevelőben, mind a „neveltben” a Szentlélek által formálódjon a krisztusi arculat: „gyermekeim, akiket újra fájdalmak között szülök meg, amíg kifformálódik bennetek Krisztus” (Gal 4,19). „Mi pedig, miközben fedetlen arccal, mint egy tükörben szemléljük az Úr dicsőségét mindnyájan, ugyanarra a képre formálódunk át az Úr Lelke által dicsőségről dicsőségre.” (2Kor 3,18) Ez a formálódás egy keresztyén családban a születéstől kezdve megvalósuló folyamat. A gyermek tudatos formálása, fejlődésének segítése és támogatása épp úgy felelőssége az anyának, mint az apának. Érdekes módon a teknotrofeó – gyermeket nevelni testi, lelki értelemben – az Újszövetségben csak egyszer fordul elő (1Tim 5,10). Pál itt az özvegyek erényei között említi a gyermeknevelés feladatát. Elismeréssel szól arról, aki gyermekeket nevelt fel, aki viszont háza népéről nem gondoskodott, az megtagadja a hitet, és rosszabb a hitetleneknél.

Sok, az ószövetségi iratokkal egy időben keletkezett ókori keleti dokumentum mutatja, hogy a szülők tiszteletét az egész akkori világban fontosnak tartották és védték. A gyermekek tiszteletéről azonban ezek az írások hallgatnak. Jézus nem. Egy kisgyermeket tisztelni szerinte azt jelenti: az őt megillető gondoskodást, figyelmet és türelmet megadni neki, mint akik egyszerre ki vannak szolgáltatva a szülőknek, de rájuk is vannak bízva.

A magyarországi gyermekvédelmi rendszer felépítése és szereplői

A magyarországi gyermekvédelmi rendszer olyan komplex, több szinten szerveződő rendszer, amelynek alapvető célja a gyermekek testi, értelmi és erkölcsi fejlődésének biztosítása, elsődlegesen a családban történő nevelkedés támogatásán keresztül. A rendszer jogi keretét a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény határozza meg, amely egyértelműen elkülöníti a szolgáltatásjellegű ellátásokat és a hatósági beavatkozásokat. A gyermekvédelem szerkezete négy alapvető pillére épül: a gyermekjóléti alapellátásokra, a gyermekvédelmi szakellátásokra, a hatósági intézkedések rendszerére, valamint a bűnelkövető fiatalokkal kapcsolatos speciális ellátásokra. E strukturális felosztás egyben a rendszer funkcionális logikáját is tükrözi: a megelőzés, a helyettesítő védelem, valamint a közhatalmi beavatkozás egymásra épülő szintjeit.²

Az alapellátások preventív jellegűek, céljuk, hogy a gyermek saját családjában, veszélyeztetett körülményektől mentesen nevelkedhessen. E körbe tartoznak a pénzbeli, természetbeni és személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatások, amelyek a családok támogatását és a veszélyeztetettség kialakulásának megelőzését szolgálják. A szakellátások ezzel szemben már a családból kiemelt gyermekek számára biztosítanak helyettesítő gondoskodást. Ide tartozik az otthont nyújtó ellátás, a nevelőszülői rendszer, valamint az utógondozás, amelyek célja a gyermek biztonságos környezetben történő nevelése és társadalmi reintegrációjának elősegítése. A hatósági intézkedések a gyermekvédelmi rendszer azon eszközei, amelyek akkor lépnek működésbe, amikor a gyermek védelme más módon nem biztosítható. A gyámhatóság döntései – például a védelembe vétel, az ideiglenes elhelyezés vagy a nevelésbe vétel – közvetlen beavatkozást jelentenek a családi viszonyokba, a gyermek mindenek felett álló érdekének érvényesítése érdekében.³

A rendszer működésének sajátossága, hogy több fenntartói és működtetői szinten valósul meg. A gyermekjóléti alapellátások elsősorban önkormányzati feladatként jelennek meg, míg a gyermekvédelmi szakellátás állami és az elmúlt időszak szakmapolitikai döntései nyomán egyházi szervezeti keretek között szerveződik. A jogszabályi környezet lehetőséget biztosít arra, hogy az ellátások nyújtásában nemcsak állami és önkormányzati szereplők, hanem egyházi és civil szervezetek is részt vegyenek.⁴

Az elmúlt években a fenntartói struktúrában jelentős átrendeződés figyelhető meg, amelynek eredményeként az egyházak szerepe különösen a szakellátás területén erősödött. A gyermekotthoni férőhelyek számottevő része, valamint a nevelőszülői hálózatok jelentős hányada egyházi fenntartásba került, ami a gondoskodási feladatok történeti egyházi gyökereire és a szolgáltatások minőségének erősítésére irányuló szakpolitikai

2 ÜVEGES Brigitta: A gyermekvédelmi rendszer bemutatása Magyarországon, különös tekintettel a gyermekvédelmi gondoskodásra, *Miskolci Jogtudó*, 2023/2, 128–138.

3 RÁCZ Andrea: *Teóriától a gyermekvédelem praxisáig*, Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Kar, 2022, 41–48.

4 RÁCZ Andrea – BOGÁCS Ernő: Nevelési értékek a gyermekvédelemben, *Educatio*, 31. évfolyam, 2022/3, 489–497, 491.

törekvésekre vezethető vissza. Az egyházi szerepvállalás sajátossága, hogy a professzionális szociális szolgáltatásnyújtást értékalapú megközelítéssel kapcsolja össze. Az egyházi fenntartók – így különösen a történelmi egyházak – nem csupán intézményfenntartóként jelennek meg, hanem a gyermekvédelmi ellátások tartalmi és szemléleti alakításában is szerepet vállalnak. Ez a jelenlét ugyanakkor a rendszer pluralizálódását is erősíti, hiszen az állami, egyházi és civil szereplők együttesen alkotják a gyermekvédelem szolgáltatási hálózatát.⁵

Összességében a magyar gyermekvédelmi rendszer olyan többszintű, vegyes fenntartású struktúraként írható le, amelyben a szolgáltatások és a hatósági beavatkozások egymást kiegészítve működnek. A rendszer egyszerre törekszik a megelőzésre, a családok támogatására és – szükség esetén – a gyermekek védelmét biztosító beavatkozások alkalmazására, miközben egyre erőteljesebben támaszkodik az egyházi és civil szereplők által biztosított kapacitásokra és szemléleti erőforrásokra.

A Református Szeretetszolgálat intézményrendszere a gyermekvédelemmel összefüggésben

A Református Szeretetszolgálat fő tevékenysége a Magyarországi Református Egyház által alapított vagy felhatalmazása által létrehozott szociális és gyermekjóléti, valamint gyermekvédelmi intézmények tekintetében a teljes körű fenntartói jogok gyakorlása, fenntartói, igazgatási, ügyviteli feladatok ellátása, melynek keretében végzendő feladatok körét, továbbá az egyéb tevékenységeket a hatályos világi jogforrások, valamint az MRE és a Református Szeretetszolgálat belső jogforrásai határozzák meg.⁶ A Református Szeretetszolgálat a Magyar Református Egyház szeretetszolgálatáról szóló 2000. évi II. törvény 16. § szerint látja el feladatait. A Református Szeretetszolgálat strukturált módon, az általa fenntartott intézmények és szolgálatok révén végez professzionális segítő tevékenységet. E körben – a Zsinat döntése alapján vagy annak felhatalmazásával – önálló és teljes jogkörű fenntartója a közegyházi szeretetszolgálati intézményeknek és szolgálatoknak, vagyis ellátja azok működtetését, irányítását és felügyeletét.

A Református Szeretetszolgálat szociális, gyermekvédelmi és felzárkózási módszertani feladatokat lát el.⁷ A Református Szeretetszolgálat főigazgatója tart kapcsolatot többek között a szociális és gyámügyi igazgatás állami, kormányzati szerveivel.⁸ A Református Szeretetszolgálat szakmai főigazgató-helyettese közvetlenül irányítja azt a monitoring tevékenységet, amely vizsgálja az egyházközség, egyházmegye, egyházkerület által fenntartott szociális, gyermekjóléti, gyermekvédelmi vagy felzárkózási szolgálatok működtetésének jogszerűségét, gazdaságosságát, hatékonyságát és eredményességét.⁹ A Református Szeretetszolgálat keretében működő Diakóniai Osztály

5 RÁCZ: i. m., 149–167.

6 *Református Szeretetszolgálat Szervezeti és Működési Szabályzata*, Hatályos: 2022. január 1-jétől, 7. pont.

7 Uo., II. A Református Szeretetszolgálat feladatai és hatásköre, 1.3. pont.

8 Uo., 2. A Református Szeretetszolgálat vezetése, Főigazgató, 2.1.1. b) pont.

9 Uo., 2. A Református Szeretetszolgálat vezetése, Szakmai főigazgató-helyettes, 2.2.1. l) pont.

célja a Református Szeretetszolgálat által fenntartott diakóniai intézmények szakmai működésének elősegítése, támogatása, minőségi szolgáltatásoknyújtásához fejlesztések kezdeményezése.¹⁰ Ennek keretében a Diakóniai Osztály ellátja a kijelölés alapján külön jogszabályban meghatározott szociális és gyermekvédelmi módszertani feladatokat.¹¹ A Református Szeretetszolgálat Felzárkózási Osztályának célja pedig, hogy a legelésettebbek és a legrászorultabbak körében a fejlesztő, hátránykompenzáló és szociális szolgáltatásokat megszervezze és biztosítsa a Magyarországi Református Egyház missziós céljaival összhangban. Ezen belül is különösen a társadalmi felzárkózási intézkedések és pályázatok keretében létrejött, a Református Szeretetszolgálat fenntartásában működő Biztos Kezdet Gyerekházak és tanodák, valamint a református cigány szakkollégium(ok) szakmai munkájának koordinálása, segítése és ellenőrzése, a Magyarországi Református Egyház esélyteremtési programjainak és feladatainak hatáskörébe utalt végrehajtása a feladata.¹²

Az intézmények fenntartása mellett a Református Szeretetszolgálat szakmafejlesztési, módszertani és monitoring feladatokat lát el, szakmai segítséget nyújt a református szolgálatok, illetőleg intézmények működéséhez, támogatja a gyülekezeti diakóniát és a jól működő modellek bemutatását, segíti a diakónia fejlesztését, továbbképzéseket és konferenciákat szervez, koncepciókat és fejlesztési javaslatokat dolgoz ki. Mindezek mellett párbeszédet folytat más egyházak karitatív szervezeteivel, szociális szakmai szervezetekkel, önkormányzatokkal, illetve a kormánnyal. A szakmai feladatellátást az elmúlt években a szervezeti változások, a háborús veszélyhelyzet, az ennek nyomán kialakult gazdasági válság, valamint az előző években az államtól való kapacitásátvételek miatti folyamatos és intenzív leterheltség determinálta.

A 2022. évtől a Református Szeretetszolgálat feladatköre a korábbi évekhez képest jelentősen bővült. 2022. január 1-jétől a Szeretetszolgálat látja el a fenntartói joggyakorlást a két református cigány szakkollégium tekintetében (Wáli István Református Cigány Szakkollégium – a továbbiakban: WISZ; Budapesti Református Cigány Szakkollégium – a továbbiakban: REFOROM), átvette a megszűnt Református Missziói Központtól a társadalmi missziós lelkészek munkáltatásával összefüggő feladatokat, továbbá az MRE Zsinati Hivatalától az Országos Cigánymisszió és a hozzá kapcsolódó svájci református egyházak segélyszervezetének (HEKS) folyamatban lévő projektfeladatait.

Az MRE Zsinata által elfogadott belső egyházi feladatát-szervezés következtében a Szeretetszolgálaton belül új munkaszervezeti egység alakult: a Felzárkózási Osztály keretében került megszervezésre – a korábbi tanodai és Biztos Kezdet Gyerekházakkal kapcsolatos feladatok mellett – az Országos Református Cigánymisszió tevékenysége, továbbá a WISZ és a REFOROM fenntartói joggyakorlásával összefüggő feladatok.

10 Uo., 2. A Református Szeretetszolgálat vezetése, Osztályok tevékenységei, Diakóniai Osztály, 1.1.

11 Uo., 2. A Református Szeretetszolgálat vezetése, Osztályok tevékenységei, Diakóniai Osztály, 1.2.

12 Uo., 2. A Református Szeretetszolgálat vezetése, IV. Osztályok tevékenységei, 2. Felzárkózási Osztály.

A Református Szeretetszolgálaton belülegyüttműködések

A Református Szeretetszolgálat az alaptevékenységét a Magyar Református Szeretetszolgálat Alapítvánnyal (a továbbiakban: MRSZA) szoros együttműködésben látja el, az ebből fakadó szinergiák révén hatékonyabbá vált a feladatellátás szakmai és gazdasági szintén egyaránt. Az egyes szolgálati területek, így a szociális, gyermekvédelmi és felzárkózási terület, valamint az MRSZA által koordinált társadalmi missziók, a karitatív szolgálat, valamint a szerteágazó szociális fejlesztési programok megvalósítói stratégiai és operatív megvalósítási szinten is együttműködnek egymással. A korábbi években fennálló egyes szolgálati területek közti esetleges párhuzamosságok megszűntek, és ezáltal hatékonyabbá vált az anyagi és humán erőforrások felhasználása is. A Református Szeretetszolgálat munkatársai minden hétfőn közös áhítaton vesznek részt, továbbá a vezetést támogató fórumokon is biztosított az egyes szolgálati területet érintő információk szabad áramlása. A szakmafejlesztési tevékenység, amely korábban a szociális ágazati szakkérdésekre szorítkozott, kinyílt, és teret kapnak a missziói szolgálatot érintő kérdések is. A külső PR tevékenységet is az egységes megjelenés jellemzi, a Szeretetszolgálat és az MRSZA arculati megjelenésében is azonos elemeket alkalmaz, továbbá különös figyelmet fordít mindkét szervezet az összehangolt kommunikációra.

A Református Szeretetszolgálat külső egyházi együttműködései

E fejezetben a Református Szeretetszolgálat külső együttműködésein mindazon partneri kapcsolatrendszer értjük, amely a szervezet saját intézményi struktúráján túl valósul meg. Ide tartoznak egyrészt a Magyarországi Református Egyházon belüli, de a Szeretetszolgálat szervezeti keretein kívül működő szolgálatokkal és intézményekkel kialakított együttműködések. E kapcsolatok nem pusztán kiegészítő jellegűek, hanem a diakóniai szolgálat komplex és felelős megvalósulásának alapvető feltételei. A Református Szeretetszolgálat működésében a közegyházi szolgálatokkal való együttműködés rendszerszintű és kölcsönös. A Misszió Szolgálattal való kapcsolat a cigánymisszió, az intézményi lelkészi jelenlét és a társadalmi missziók területén nem csupán programszintű kapcsolódást jelent, hanem közös teológiai és szolgálati alapokra épülő együttműködést is, amelyben az evangélium hirdetése és a szeretetszolgálat gyakorlata egymást kiegészítve jelenik meg. Az Oktatási Szolgálattal kialakított partnerség a felzárkózási és hátránykompenzációs programokban, valamint az inkluzív nevelési törekvésekben ölt testet, ahol a szociális és pedagógiai megközelítések egymást erősítve járulnak hozzá a gyermekek esélyeinek növeléséhez.

E kapcsolatrendszerben kiemelt jelentőségű a Református Pedagógiai Intézettel és a Református Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézményekkel (EGYMI) való együttműködés. Ez a kapcsolat különösen a szakmai tudásmegosztás, a módszertani fejlesztés és a komplex szükségletekre reagáló ellátási formák kialakítása szempontjából meghatározó. A pedagógiai és szociális szakterületek találkozása lehetővé teszi, hogy a sajátos nevelési igényű, illetve hátrányos helyzetű gyermekek támogatása ne elszigetelt beavatkozások mentén, hanem integrált, személyre szabott módon valósuljon meg.

A Károli Gáspár Református Egyetemmel fennálló együttműködés a képzés és a gyakorlat közötti élő kapcsolat megerősítésében játszik kulcsszerepet. A partnerség keretében a Szeretetszolgálat aktívan részt vesz a szociális képzések tartalmi alakításában, miközben az egyetemi képzés számára valós szakmai terepet biztosít. Ez a kölcsönösség hozzájárul a diakóniai intézményrendszer utánpótlásának biztosításához, valamint ahhoz, hogy a képzésben megjelenő tudás folyamatosan visszacsatolódjon a szolgálati gyakorlatba.

Mindezen együttműködések mögött egy közös teológiai felismerés húzódik meg: a diakónia nem elszigetelt intézményi tevékenység, hanem az egyház egészének közös szolgálata. Ennek megfelelően a különböző szervezeti egységek, intézmények és partnerek közötti kapcsolatok nem pusztán működési szükségletekre adott válaszok, hanem annak a közösségi és küldetésbeli egységnek a kifejeződései, amelyben a szolgálat mindig túlmutat önmagán. A Református Szeretetszolgálat külső együttműködései így egyszerre jelenítik meg a szakmai felelősséget, az egyházi közösség egységét és a társadalom felé irányuló nyitottságot.

A Református Szeretetszolgálat szakmafejlesztése

A Református Szeretetszolgálat kijelölt egyházi szociális módszertani intézmény, az egyházi nevelőszülői ellátás, gyermek- és lakásotthoni ellátás módszertani intézménye, valamint egyházi tanodai módszertani intézmény. A szociális módszertani tevékenység keretében sor kerül tematikus online műhelymunkák megtartására (idősgügyi, fogyatékoságügyi, szenvedélybeteg-, pszichiátriaibeteg- és hajléktalanellátáshoz kapcsolódó kérdések, normatíva és dokumentációs feladatok áttekintése). A gyermekvédelmi módszertani tevékenység keretében mind a nevelőszülői, mind a gyermek- és lakásotthoni tevékenység vonatkozásában vannak hasonló tudásbővítő és konzultatív műhelymunkák, esetmegbeszélések, tanácskozások. A felzárkózási területen a Biztos Kezdet Gyerekházak, tanodák és a roma szakkollégiumok tekintetében vannak havi rendszerességgű műhelyek. Valamennyi műhelyre meghívásra kerül minden érintett, akinek a téma-területen kapcsolódási pontja van, vagy lehet. Éves szinten kb. 50 az összes szakmai fórum száma. Évente megrendezésre kerülnek tematikus nagykonferenciák – szociális ellátás, gyermekvédelmi ellátások, felzárkózás, missziós területen. Ezen alkalmakon a résztvevői kör több százas nagyságrendű. Valamennyi szakterületen rendszeresen jelentet meg hírleveleket a Református Szeretetszolgálat.

A Református Szeretetszolgálat által ellátott gyermekjóléti alapellátások

A református gyermekjóléti alapellátás tekintetében a családok átmeneti otthona, valamint a gyermekek esélynövelő szolgáltatásai azok, amelyek megvalósulnak. A családok átmeneti otthonaként működik a Lorántffy Zsuzsanna Református Kismamaház Családok Átmeneti Otthona. Az intézmény vezetése az intézményvezető irányításával történik, akinek irányítása alatt egymás mellett helyezkedik el a Miskolci Kismama-

ház (székhely) és az intézmény vissi telephelye, a Református Átmeneti Anyaotthon. A vissi telephely önálló szakmai vezetővel nem rendelkezik; a távolságra tekintettel egy kijelölt családgondozó lát el meghatározott vezetői feladatokat. Az intézmény fenntartója a Református Szeretetszolgálat. Az intézmény nem önálló jogi személy. A miskolci telephelyen két családgondozó és négy szakdolgozó, míg a vissi telephelyen egy szakmai vezető-családgondozó, egy családgondozó és három szakdolgozó van alkalmazásban. Az intézmény az ország bármely területéről fogadja az otthontalanná vált édesanyákat és gyermekeiket. Az intézmény célja, hogy az átmenetileg otthontalanná vált édesanyáknak és gyermekeiknek meghatározott idejű tartózkodási lehetőséget és életviteli segítséget biztosítson.¹³ Az elhelyezés célja, hogy a lakók, kilépve az intézményből, megerősödve önálló életvitelt tudjanak folytatni. Az intézmény ehhez kíván segítséget nyújtani. A gondozás mértéke személyenként különböző lehet. A családok átmeneti otthona az édesanya és gyermeke(i) együttes lakhatását otthonszerű elhelyezés formájában biztosítja.¹⁴

A gyermekek esélyenövelő szolgáltatásai közé tartozik a Biztos Kezdet Gyerekházak, valamint a tanodák. Az országban hét helyszínen működik Biztos Kezdet Gyerekház a Református Szeretetszolgálat fenntartásában, ezek Bánréve, Bódvalenke, Bódvaszilás, Mezőcsokonya, Mohács, Ózd, Sellye. A Biztos Kezdet programot a Magyarországon növekvő és területileg igen nagy koncentrációt mutató társadalmi és gazdasági egyenlőtlenség ellen folytatott küzdelem hívta életre. Feladata, hogy hatékonyan avatkozzon be a szegénység és a kirekesztettség újratermelődésének megakadályozása érdekében egy befogadóbb társadalom kialakulásában. A program alapelveinek megfelelően történik jelenleg a Biztos Kezdet Gyerekházak létrehozása, hálózatuk kialakítása.¹⁵ A Gyerekház Szolgálatok célja a szociokulturális hátrányokkal küzdő, elsősorban a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermekek egészséges fejlődésének biztosítását támogató, fejlődési lemaradását kompenzáló, a szülői kompetenciákat erősítő, a szülő és az óvodába még nem járó gyermek számára együttesen nyújtott társadalmi felzárkózást segítő prevenciós szolgáltatás biztosítása. Támogatja a közösségi kulturális hagyományok, értékek ápolását, művelődésre szerveződő közösségek tevékenységét, a lakosság életmódjának javítását szolgáló kulturális célok megvalósítását.

A Gyerekház Szolgálat a Református Szeretetszolgálat mint fenntartó szerv irányításával, iránymutatásával és felügyeletével végzi tevékenységét. A Református Szeretetszolgálat vezetője (főigazgató) a Gyerekház Szolgálat fölött gyakorolt szakmai felügyeleti jogkörét a felzárkózási osztályvezetője útján gyakorolja.

A Gyerekház Szolgálat a mindenkor hatályos jogszabályi előírások szerint köteles szolgáltatás keretében biztosítani a szociokulturális hátrányokkal küzdő családok felkeresését és a Gyerekház Szolgálat által nyújtott szolgáltatások igénybevételének ösztönzését, valamint a gyermekek számára rendszeres szakmai szolgáltatásként állapotfelmérést, valamint számukra legalább képességbontakoztató foglalkozást, fejlesztést

13 Lorántffy Zsuzsanna *Református Kismamaház Családok Átmeneti Otthona, Szakmai Program*, 4.

14 Uo.

15 Uo.

és kísétkeszteztést. Köteles továbbá a szülőknek a gyermekkel együtt történő részvételét a foglalkozásokon, a szülők számára személyiség- és kompetenciafejlesztést, a gyermekneveléshez, a személyes higiéné biztosításához és a háztartásvezetéshez szükséges ismeretek átadását célzó, valamint egyéb preventív célú programokat szervezni, illetőleg köteles évente legalább tizenkét közösségi rendezvényt megszervezni – a hároméves kor alatti gyermekeket is nevelő családok, illetve a helyi közösség számára –, amiből legalább hat rendezvény szakmai tartalmának a Gyerekház Szolgálat szolgáltatásait igénybe vevő családok szükségleteihez kell igazodnia.

A Gyerekház Szolgálat a szülők részére védőnői, orvosi, dietetikusi, illetve egyéb egészségügyi tanácsadást biztosíthat, szakember bevonásával szülői csoportos beszélgetéseket szervezhet, a fogyatékos vagy eltérő fejlődésű gyermekek számára ellátást, szolgáltatást nyújtó szolgáltatók, intézmények képviselőivel történő konzultációra lehetőséget biztosíthat a fogyatékossgal élő vagy eltérő fejlődésű gyermekek szülei számára, valamint azon szülők számára, akik gyermekeinél ilyen tünetek jelentkeznek, és ezt az egészségügyi alapellátást nyújtó orvos vagy védőnő igazolja, különböző módszerek alkalmazásával segítheti a szülőket, hogy visszajelzést kapjanak a gyermekkel való kommunikációjukról, nevelési módszereikről, a környező aprófalvakban, tanyás területen élő gyermekek és szüleik számára heti rendszerességgel játékos foglalkozásokat szervezhet, biztosíthatja a környező aprófalvakban, tanyás területen élő, nem megfelelően fejlődő gyermekek számára a megfelelő szakemberhez való hozzáférést; javasolhatja a védőnői ellátás, más egészségügyi szolgáltatás, illetve szociális és gyermekjóléti szolgáltatás igénybevételét, közreműködhet a családtervezési ismeretek átadásában, a veszélyeztetett várandósság megelőzésében, és segítheti a várandós anyákat a gyermek fogadására való felkészülésben, valamint mosási, szárítási, valamint tisztálkodási lehetőséget biztosíthat.

A gyermekek esélynövelő szolgáltatásai tekintetében a Református Szeretetszolgálat Tanodákat működtet. Ilyen Tanodaként működik a Biharkeresztesi Napkelet Tanoda, kecskeméti Hajnalcsillag Tanoda, a Kisszekeresi Tanoda, a Komádi Tanoda, nagyharsányi Ében Tanoda, nagyhódosi Hódos Tanoda, ófehértói Betlehemi Csillag Tanoda, az Okányi Tanoda, az ózdi Válaszút Tanoda, a Piliscsabai Tanoda, a Pilisi Fecske Tanoda, a Sellyei Tanoda, a Szatmárcsekei Tanoda és a Szendrői Mustármag Tanoda. A Tanodák tevékenységét is a jogszabályi előírások határozzák meg, és ezeknek megfelelően működnek is. A Tanoda szolgáltatása az elsősorban a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő vagy hátrányos helyzetű vagy halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek és kivételesen fiatal felnőttek számára nyújtott, önkéntesen igénybe vehető társadalmi felzárkózást segítő támogató jelenlét.

Református gyermekvédelmi szakellátás

Felismerve az országos gyermekvédelmi rendszer hiányosságait, a Magyarországi Református Egyház 2006-ban egy gyermekvédelmi koncepciót dolgozott ki. Az elképzelés szerint közös igazgatású gyermekjóléti és gyermekvédelmi intézményeket hoznának létre, és az egyházak vennék kezükbe a gyermekvédelmi ellátórendszer teljes körét. Ezt

követően, 2008 nyarán több gyülekezetben – Gégényben, Szabolcsveresmarton, Beszterecben, Dombrádon, Kécskén és Tiszakanyarban – a lelkipásztorok és a gyülekezeti tagok megkezdték a nevelőszülők toborzását.¹⁶

A Magyarországi Református Egyház Szeretetszolgálati Irodája (2022-től Református Szeretetszolgálat) támogatta a koncepciót, ami után 2008. november 20-án az MRE Zsinata egyhangú döntést hozott a Magyar Református Gyermekvédelmi Szolgálat – Nevelőszülői Hálózat létrehozásáról. Ezzel biztosították az összes szükséges erkölcsi és anyagi támogatást és feltételt a szolgálat elindításához, működtetéséhez és fejlesztéséhez.¹⁷

A szolgálat megalapítása egyedülálló volt az országban, mivel eddig nem volt történelmi egyház által fenntartott, országosan működő gyermekvédelmi szakellátási forma. Meggyőződésük szerint a családjuktól megfosztott, többszörösen traumatizált gyermekek sérüléseinek gyógyítása csak szerető, elfogadó családi környezetben lehetséges. Ezért döntöttek úgy, hogy az otthon nyújtó ellátási formák közül a nevelőszülői hálózatot részesítik előnyben.¹⁸

Ennek az intézményalapításnak a legnagyobb előnye a kicsinységében és a gyülekezeti megalapozottságában volt. Úgy is mondhatjuk, hogy alulról felfelé épült, és az a szükség hozta létre, amely megjelent a Magyarországi Református Egyház gyülekezeteiben.

A Református Szeretetszolgálat keretében a református gyermekvédelmi szakellátás tekintetében ma két nagy központ van, amely gyermekvédelemmel összefüggő feladatokat lát el. Az egyik a Kelet-magyarországi Református Gyermekvédelmi Központ, a másik pedig a Nyugat-magyarországi Református Gyermekvédelmi Központ.

A Magyar Református Gyermekvédelmi Szolgálat – Nevelőszülői Hálózatot a Magyarországi Református Egyház missziói tevékenysége eredményeként 2008. november 21-én alapította a Magyarországi Református Egyház, a Magyarországi Református Egyház Szeretetszolgálati Iroda működtetésében lévő, részben önálló gazdálkodású egyházi intézményként.¹⁹ Az intézmény neve 2021. január 1-jétől Kelet-magyarországi Református Gyermekvédelmi Központ lett Az intézmény fenntartójának neve 2022. január 1-jétől a Református Szeretetszolgálat lett. Az Intézmény nem önálló jogi személy. Az Intézmény létrehozásának célja a gyermekvédelmi ellátórendszer gazdagítása, magas színvonalú szolgáltatások nyújtása volt, ezáltal hozzájárulás az ellátás színvonalának emeléséhez. A tevékenység végső célja, hogy a gyermek visszakerüljön a vér szerinti családjába, ha ez nem lehetséges, örökbefogadó családba. A gyermek gondozásának-nevelésének időszaka alatti szocializációja, re-szocializációja pedig református keresztyén értékrend közvetítésével, a keresztyén vallás–erkölcsi nevelés módszereivel történik.²⁰ A Kelet-magyarországi

16 H. VÁRADI Ildikó: A Magyarországi Református Egyház szerepvállalása a gyermekvédelemben, *Confessio*, 34. évfolyam, 2010/3, 117–124, 120.

17 Uo.

18 Uo.

19 *Kelet-magyarországi Református Gyermekvédelmi Központ Szervezeti és Működési Szabályzata*, I. Általános rendelkezések, 5.

20 Uo.

Református Gyermekvédelmi Központ feladatai a Nevelőszülői Hálózat feladatainak el-
látása, valamint a Gyermekotthoni feladatok ellátása, működtetése. A Nyugat-magyaror-
szági Református Gyermekvédelmi Központ hasonlóan a Kelet-magyarországi Gyermek-
védelmi Központhoz látja el feladatait, vagyis ennek keretében is Nevelőszülői Hálózat
feladatainak, valamint Gyermekotthoni feladatokat lát el.²¹

A Református Gyermekvédelmi Központok bemutatása egyrészt a nevelőszülői
hálózaton keresztül, másrészt a gyermekotthoni feladatokon keresztül lehetséges.

A Magyarországi Református Egyház által fenntartott gyermekvédelmi hálózat szakmai hozzáadott értéke

A református gyermekvédelmi hálózat számos erősséggel bír. Egyik jelentős előnye
a gyülekezetei struktúrába történő beágyazottság, amely révén szoros közösségi támo-
gatást élvezhet. Mindezen kapcsolat lehetőséget ad arra, hogy a helyi, lokális társadalom
is szerves részként tekintsen a nehéz sorsú gyermekekre, és az őket körülvevő, támo-
gató intézményrendszerre. A közegyház széleskörű támogatását is magáénak tudhatja,
ami hozzájárul a hálózat stabil működéséhez. A szolgáltatási környezet nagy hangsúlyt
fektet a személyre szabott fejlesztésre, melynek keretében különös tekintettel tudnak
lenni a speciális szükségletű gyermekek ellátására.

Kiemelkedik továbbá a tehetséggondozás, a felzárkóztatás és a szabadidő hasznos
eltöltésének biztosítása. A szervezet tevékenységének része a nevelőszülők tehermente-
sítése is, amit családi táborok és kirándulások szervezésével, valamint szakmai segítség-
nyújtással és adományok biztosításával érnek el. A hálózat saját önszolgáltató csoportokat
működtet, amelyek tovább erősítik a közösséget.

Megfelelő hitéleti nevelést biztosítanak a nevelőszülők kérésének megfelelően,
kereszttyén értékek közvetítésével. A szervezet elkötelezett a kisebbségi önzonosság
erősítése iránt is.

Az önkéntes diakóniai szolgálatok keretében a szervezet szabadidős tevékenysége-
ket, tehetséggondozást, felzárkóztatást és adományszervezést végez.²²

A lelkipásztorok aktív részvétele a szakmai program megvalósításában jelentős hatást
gyakorol annak tartalmára. Ez különösen igaz az egyéni és csoportmunkára, valamint
a közösségi rendezvényekre. Kereszttyén értékek és református katechetikai ismeretek
programba történő integrálásával a lelkipásztorok hozzájárulnak a rendszer átfogó fej-
lődéshez, ami egyben a rendszerben lévő gyermekekre is pozitív hatást gyakorol.

A gyermek és fiatal felnőtt gyermekvédelmi gondoskodásban lévő ellátottak
számára is pozitív hatással bír jelenlétük, mivel lehetőséget biztosítanak spirituá-
lis támogatásra, növelik az önbizalmat, és segítik az érzelmi és értelmi növekedést.
A munkavállalók számára szintén előnyös a lelkészek jelenléte, ugyanis lelki támo-
gatást és útmutatást nyújtanak, ami növeli a munkahelyi elégedettséget és a haté-
konyságot.

21 *Nyugat-magyarországi Református Gyermekvédelmi Központ Szervezeti és Működési Szabályzata*, 8.

22 H. VÁRADI: i. m., 120.

A lelkészek által kialakított inkluzív és befogadó munkahelyi kultúra tiszteletben tartja a különböző felekezetű és világnézetű munkavállalókat. Azonban a szemléletformálás így is nagy jelentőséggel bír. A Magyarországi Református Egyház által működtetett társadalmi missziók, mint például a cigánymisszió, többletértéket hoznak a közösség számára. Ezek a programok támogatják a marginalizált csoportokat, elősegítik a társadalmi integrációt és a felzárkózást.

A Református Szeretetszolgálat fenntartói szerepéből fakadó sajátosságok abszolút és relatív értelemben egyaránt befolyásolják a szociális, gyermekvédelmi és felzárkózási szolgáltatások működését és eredményességét. Abszolút értelemben ez az intézményi működés szervezeti kereteiben, a rendelkezésre álló erőforrások összetételében, valamint a szolgáltatások komplexitásában ragadható meg. Relatív értelemben pedig különösen az állami fenntartású ellátórendszerrel való összevetésben válik értelmezhetővé, ahol az eltérő működési logikák, szervezeti struktúrák és erőforrás-hozzáférési lehetőségek különbségei hatással lehetnek a szolgáltatások kialakítására és működésére. A Református Szeretetszolgálat által fenntartott intézmények működése nem elszigetelten valósul meg, hanem egy tágabb, egyházi és társadalmi kapcsolatrendszerbe ágyazódik. Ez a beágyazottság lehetővé teszi, hogy az intézményi ellátás összekapcsolódjon a Magyar Református Szeretetszolgálat által szervezett programokkal, valamint az egyházi missziók és egyéb szakmai szolgáltatások tevékenységével. Ennek eredményeként a szolgáltatások nem kizárólag intézményi keretek között, hanem egy több szinten szerveződő, hálózatos rendszer részeként jelennek meg, amelyben az egyes elemek kölcsönösen kiegészítik egymást. E működési modell egyik jellemzője az, hogy a formális ellátási struktúrák mellett megjelennek olyan kiegészítő erőforrások is, amelyek hozzájárulhatnak a szolgáltatások bővítéséhez és differenciálásához. Ilyen például az adománykoordináció, amely a materiális szükségletek kielégítésének támogatásán keresztül képes kiegészíteni a normatív alapú ellátást. Az adományok szervezett elosztása lehetőséget teremthet arra, hogy az ellátás bizonyos elemei rugalmasabban igazodjanak az egyéni élethelyzetekhez és szükségletekhez. A fenntartói struktúrához kapcsolódó további sajátosság, hogy az egyes szakmai és missziós területek között bizonyos fokú átjárás és együttműködés alakulhat ki. A különböző programok – például felzárkóztatási, oktatási vagy közösségfejlesztési kezdeményezések – egyes elemei adaptálhatók más célcsoportokra is, amennyiben azok szakmailag relevánsak. Ennek példaként említhető, hogy egyes, eredetileg más célcsoportok számára kidolgozott programok – így például a cigánymisszió pályaaorientációs tevékenységei – a nevelésbe vett gyermekek körében is alkalmazásra kerülhetnek. Az egyházi fenntartásból fakadó működési sajátosságok között említhető továbbá az a több évszázados tapasztalat és tudás, amellyel az egyházi szereplők a közösségépítés, a kapcsolati munka és a társadalmi felzárkóztatás területén rendelkeznek. Ez a tapasztalat a jelenkori szociális és gyermekvédelmi ellátásban is megjelenhet, különösen a bizalomépítés, a helyi közösségek bevonása, valamint a hosszabb távú jelenlét biztosítása révén. Mindez hozzájárulhat ahhoz, hogy az ellátás ne kizárólag szolgáltatásként, hanem kapcsolati és közösségi folyamatként is értelmezhető legyen. A fentiek alapján megállapítható, hogy a Református Szeretetszolgálat

fenntartói szerepéhez kapcsolódó működési sajátosságok egy komplex, többdimenziós ellátási modellt eredményeznek. Ebben az intézményi szolgáltatások, a programalapú beavatkozások, valamint a közösségi és egyházi erőforrások egymással összefüggésben jelennek meg, és együttesen járulhatnak hozzá a gyermekek és családok szükségleteire reflektáló, differenciáltabb ellátás kialakításához.

Jó gyakorlatok a református gyermekvédelmi rendszerben

Bibliát a lakásotthonba projekt

A 2023-as esztendőben megvalósított projekt célja volt, hogy minden lakásotthonban lévő gyermek saját Bibliát kapjon, amely olvasásán keresztül ő maga is közelebb kerülhet a bennünket szerető Istenhez, és ezáltal mind önértékelése, mind önbecsülése, mind pedig kapcsolatai is erősödhetnek. Meggyőződésünk, hogy a keresztyén ember Isten ígétét tanulmányozva, imádságos szívvel értelmezi és keresi benne Isten vezetését. Szükséges ezt megtanulni, és az életben szokássá tenni. A napi bibliaolvasás a keresztyén ember számára olyan, mint az étkezés, nélküle elsorvad, vele új életet, erőt kap.

A gyermekeknek szükséges megmutatni és megtanítani a Szentírás olvasásának és értelmezésének módját, hogy élménnyé váljon az olvasás. A közös bibliatanulmányok ebben adnak megerősítést.

A Nyugat-magyarországi Református Gyermekvédelmi Központ által megvalósított kezdeményezés vezérigéje a következő volt: *„A teljes Írás Istentől ihletett, és hasznos a tanításra, a feddésre, a megjobbításra, az igazságban való nevelésre; hogy az Isten embere tökéletes és minden jó cselekedetre felkészített legyen.” 2Tim. 3,16-17.*

A fentiekben bemutatott terv célja, hogy támogatókat és adományozókat vonjanak be a Bibliák beszerzésébe. A stratégia szerint, gyülekezetlátogatások vagy intézményi alkalmak során, adománygyűjtő eseményeket szerveztek, ahol ún. „Biblia-jegyeket” adtak el, s az ebből befolyt támogatást a bibliák megvásárlására tudták fordítani.

Ezek az alkalmak kiváló lehetőséget kínáltak az intézmény szolgáltatásainak bemutatására és a gyermekek között végzett szolgálatra történő felhívására. Indirekt célként fogalmazódott meg, hogy nagyobb nyilvánosságot és támogatást szerezzenek tevékenységeik számára.

Ez a megközelítés nemcsak elősegítette az erőforrások allokálását a bibliák beszerzésére, hanem szorosabb kapcsolatot is teremtett az intézmény és a támogató környezet között, erősítve ezáltal a közös célt: a gyermekek körében végzett szolgálatot.

Minden gyermeknek a korosztályának megfelelő Szentírást adományoztak. A bibliák kiosztása minden lakásotthonban egy ünnepi alkalom keretében történt. Ezt követte a rendszeres közös, korosztályspecifikus bibliatanulmányozási sorozat, melyet kétheti, havi rendszerességgel tartottak. Fontosnak tartották, hogy élő kapcsolatot épülhessen ki a helyi gyülekezetekkel is. Ezért a gyermekek között végzett bibliatanulmányozási szolgálatba bevonták a helyi lelkészeket, hitoktatókat.

Tehetséggondozás

A református nevelőszülői hálózatban a gyermekek tehetséggondozása hangsúlyos nevelési szempontként jelenik meg. A nevelésbe vett gyermekek körében több esetben megfigyelhető a sport, a tanulmányi területek vagy a művészetek iránti kiemelkedő érdeklődés és adottság, amely a célzott fejlesztési és támogatási formák alkalmazását teszi szükségessé. Azon gyermekek esetében, akik valamely sportágat magas szinten művelnek, a kapcsolódó költségek számottevően megnövekednek. Ide tartozik különösen a versenyekre történő eljuttatás, a megfelelő sportfelszerelés biztosítása, valamint a versenyekre való felkészülést támogató, speciális étrend kialakítása, ami a fiatal szervezet optimális terhelhetőségét és teljesítőképességét szolgálja. Van néhány fiatal, aki zenét tanul, itt a hangszer beszerzése, karbantartása növeli az anyagi terheket a nevelőszülő számára. Természetesen a tehetségek gondozása nem minden esetben tud megvalósulni iskolai keretek között, így a gyermekek szállítása és a különórák díja megint csak többlet költségként merül fel. Ezen költségek enyhítésére, fedezésére a Református Szeretetszolgálat negyedévente anyagi és esetenként tárgyi támogatást nyújt.

Elmondható, hogy nevelőszülők nagy többsége kerttel rendelkező családi házban él. A kisebb gyermekek számára mindenütt életkoruknak megfelelő játékok, eszközök kerültek elhelyezésre, felszerelésre. Tapasztalatunk szerint egyre több helyen található trambulin, ami a gyermekek fejlődése szempontjából fontos eszköz lehet. Amelyeket láttunk, azok esetében megfelelően volt megoldva a gyermekek biztonságát óvó háló vagy puha földfelület.

A nevelőszülői tanácsadói munka során nagy figyelmet fordítanak a szakemberek arra, hogy az évszaknak, időjárásnak és az életkoruknak megfelelő időmennyiséget tartózkodjanak a gyermekek a szabad levegőn. Ezt segítve, támogatva a Református Szeretetszolgálat biztosítja a fejlesztő és sporteszközöket (kerékpár, roller, gimnasztikai labda, trambulin, ugrálólabda, szánkó, futóbicikli, műanyag kis motor, ugrálókötél, labda stb.).

A tanulás segítése, a tehetség kibontakoztatása a hálózat kiemelt célja. Annak érdekében azonban, hogy az ez irányban végzett munka a mindennapokban is valódi hatást váltson ki, eszközök biztosításával szükséges kompenzálni a nevelőszülői családok anyagi helyzetéből fakadó csekély lehetőségeket. A nevelőszülők aktív bevonása, fejlesztése is szükséges az eszközök megfelelő, célzott használata érdekében. A hálózat egyik hangsúlyos feladatának tekinti gyermekeink tanulmányi lemaradásainak megszüntetését, felzárkóztatását és a tehetséggondozást, ami szorosan összekapcsolódik a gyermekek és fiatalok képességei kibontakoztatásának támogatásával, a végzettség nélküli iskolaelhagyás – közvetett módon történő – megelőzésével, valamint az egészséges életmód kialakulásának elősegítésével. Ezen belül kiemelten kezelik a tehetségazonosítást, tehetségkibontakoztatást és -gondozást. E tevékenység nem végezhető eredményesen hatékony munkakapcsolatok, együttműködések kialakítása és fenntartása nélkül. A református gyermekvédelmi rendszer törekszik a gyermek és családja sorsának alakulásában felelősen érintett valamennyi szakemberrel, intézménnyel és települési önkormányzattal való kitűnő partneri viszony kialakítására.

A tehetséggondozó kompetenciafejlesztést úgy végzik, hogy szorosan kapcsolódjon a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálatának szakértői bizottsági munkájához.

Mentálhigiénés támogatás (lelkigondozás)

A református egyházi specifikum többek között abban is meg tud jelenni, hogy a gyermekvédelmi rendszerben lévő pszichés problémákkal küzdő és traumatizált gyermekek számára a gyermekpszichiátriai ellátás alternatívájaként meg tud jelenni a lelkipásztorok által végzett mentálhigiénés, lelkigondozói támogatás.

A munka egyik talán legkevésbé látható, de mégis elengedhetetlen része a jelenlét. Meglátogatni őket és megismerkedni velük az ő környezetükben. Ezzel lehetőséget kínálva arra, hogy bátrabban közeledjenek problémáikkal, és érezzék, hogy fontosak.

Az élményeken alapuló közösségerősítő együttlétek lehetőséget adnak az odafordulásra és az odafigyelésre, ahol a hiteles és krisztusi lelkítartalom meg tud jelenni a nyári táborok, találkozók, családi napok formájában. a gyerekeknek, szakmai munkatársaknak egyaránt biztosítva.

Helyi lelkészekkel, plébánosokkal fontos a jó kapcsolat kiépítése, a gyermekvédelem iránti érzékenyítés. Amennyiben jó a kommunikáció, és azonosak ezen a téren az „alapok”, akkor lehet közös sikert elérni, ahol mind a gyermek, mind a szakmai hálózat, mind pedig a lokális közösség érezheti mindezek áldásos megvalósulását.

Összegzés

A tanulmányban végzett elemzés alapján a magyarországi gyermekvédelmi rendszer olyan komplex, többszereplős és többszintű intézményrendszerként írható le, amelyben az állami, egyházi és civil fenntartók egymással kölcsönhatásban, funkcionális együttműködés keretében látják el a gyermekek védelmét szolgáló feladatokat. E rendszer működését alapvetően az állami szabályozás határozza meg, ugyanakkor a különböző fenntartói modellek eltérő működési logikái és erőforrásai differenciált módon formálják az ellátás tartalmát és gyakorlatát.

A Magyarországi Református Egyház – különösen a Református Szeretetszolgálaton keresztül – e struktúrába integráltan kapcsolódik be, közfeladatot ellátva, ugyanakkor sajátos szervezeti és szemléleti jegyekkel. A tanulmány rámutatott arra, hogy a református gyermekvédelmi ellátás nem kizárólag intézményi dimenzióban értelmezhető, hanem olyan hálózatos működési modellként, amelyben az intézményi ellátás, a nevelőszülői hálózat, a missziós és közösségi kezdeményezések egymással összefüggésben, egymást erősítve jelennek meg.

A bemutatott együttműködési struktúrák – a közegyházi szolgálatokkal, pedagógiai intézményekkel, valamint állami és felekezeti partnerekkel kialakított kapcsolatok – arra mutatnak rá, hogy a rendszer működésének egyik kulcstényezője a kapcsolati és szervezeti erőforrások integrációja. E kapcsolati dimenzió nem pusztán kiegészítő jel-

legű, hanem a szolgáltatásszervezés egyik meghatározó elvévé válik, ami lehetővé teszi a gyermekek és családok komplex szükségleteire reflektáló válaszok kialakítását.

A működés sajátosságai között kiemelendő, hogy a normatív keretek között működő ellátás mellett olyan kiegészítő mechanizmusok is megjelennek – így különösen az adománykoordináció, a missziós programok integrációja és az oktatási együttműködések –, amelyek növelik a rendszer adaptivitását. Ezek az elemek azonban nem a formális ellátási struktúráktól függetlenül, hanem azokkal összhangban, azokba ágyazottan jelennek meg.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a református fenntartású gyermekvédelmi rendszer sajátosságai elsősorban nem a szervezeti struktúrák eltérésében, hanem a működés minőségi és relációs dimenzióiban ragadhatók meg. A kapcsolati szemlélet, a közösségi beágyazottság és a hosszabb távú jelenlét együttesen olyan ellátási modellt eredményeznek, amely a gyermekek és családok élethelyzetének komplexebb értelmezésére törekszik.

A tanulmányban bemutatott gyermekvédelmi rendszer néhány meghatározó sarokpontját kívánjuk összegzésként kiemelni.

1. A Magyarországi Református Egyház a plurális jóléti ellátórendszer aktorként tudatosan felvállalja a nevelés fontosságát. Annak a nevelésnek, amely legyen bár szó nevelőszülői családokról vagy kis létszámú lakóotthon-ellátásról, legyen szó hátránykompenzáló családközei ellátásról vagy erőforráshiányból adódó családi diszfunkciós zavarról, minden esetben prioritásként tekint arra a nevelésből fakadó felelősségre, amelyet az Úr Isten sáfárságként bízott az Egyházzal.
2. A református egyház által fenntartott gyermekvédelmi ellátórendszer küldetése a keresztyén értékrend felvállalása révén megvalósuló minőségi ellátás.
3. Személyiségközpontú ellátás. Az általunk bemutatott rendszer törekszik arra, hogy az anyagiak ne öljék meg a lelket. Tudjuk, hogy ez nehéz kérdés, mert az intézményfenntartás mindinkább költséges, különösen a gyermekvédelmi intézményrendszer fenntartása, ugyanakkor a személyiségközpontú ellátás képes biztosítani a valódi, krisztusi szeretetre épülő kapcsolatrendszert.
4. Végül pedig a krisztusi szeretet gyakorlása az ellátórendszer teljes vertikumában. Ennek lényege: „szeretlek, hogy önmagad tudj lenni”. Különösen igaz ez a gyermekvédelmi ellátórendszerbe bekerülő és ott nevelkedő gyermek esetében.

A fenti sarokpontok nem csupán normatív kijelentések, hanem a tanulmányban feltárt működési gyakorlat értelmezési keretét adják. Együttesen olyan szemléleti és működési modellt rajzolnak ki, amelyben a gyermekvédelem nem pusztán szolgáltatásszervezési feladatként jelenik meg, hanem olyan komplex, kapcsolati és értékalapú folyamatként, amelyben a nevelés, a gondoskodás és a közösségi integráció elválaszthatatlan egységet alkot.

Ennek megfelelően a tanulmány egyik legfontosabb következtetése, hogy a gyermekvédelmi ellátás minősége nem kizárólag az intézményi struktúrákban, hanem a működés mögött húzódó szemléletben, kapcsolati hálóban és erőforrás-integrációs

képességben ragadható meg – és e tényezők tudatos erősítése nélkül a rendszer egészének megújulása sem képzelhető el.

ABSZTRAKT

A Magyarországi Református Egyház intézményes gyermekvédelmi rendszere

A tanulmány a magyarországi református gyermekvédelmi rendszer elemzését interdiszciplináris keretben végzi, a jogi, szociálpolitikai és teológiai dimenziók integrált vizsgálatával. Alapvető tézise szerint a Magyarországi Református Egyház által fenntartott gyermekvédelmi struktúra egy hibrid normatív-institucionális modellként írható le, amelyben a közfeladat-ellátás világi jogi meghatározottsága és a teológiai-antropológiai alapokon nyugvó diakóniai szemlélet kölcsönösen alakítják egymást.

A vizsgálat kiindulópontja a gyermek teológiai-antropológiai értelmezése, amely a gyermeket mint relációs lényt és veleszületett méltósággal rendelkező személyt határozza meg, kritikai perspektívát kínálva a funkcionalista gyermekvédelmi megközelítésekkel szemben. Ezt követően a tanulmány feltárja a magyar gyermekvédelmi rendszer többszintű struktúráját, valamint az egyházi fenntartók – különösen a Református Szeretetszolgálat – szerepének erősödését a jóléti pluralizmus kontextusában.

Az elemzés rámutat, hogy a református modell sajátossága a hálózatos működés és a közösségi beágyazottság, amelyben az intézményi, közösségi és spirituális erőforrások integrált módon jelennek meg. A tanulmány következtetése szerint e megközelítés egy relációs és értékalapú gyermekvédelmi paradigmát kínál, amely hozzájárulhat a gyermekvédelem inkluzívabb és fenntarthatóbb újragondolásához.

Kulcsszavak: gyermekvédelmi szakellátás; egyházi szerepvállalás; diakóniai szolgálat; szolgáltatások integrációja; közösségi beágyazottság

ABSTRACT

The Institutional Child Protection System of the Reformed Church in Hungary

This study analyzes the Reformed child protection system in Hungary within an interdisciplinary framework, through an integrated examination of its legal, sociopolitical, and theological dimensions. Its fundamental thesis is that the child protection structure maintained by the Reformed Church in Hungary can be described as a hybrid normative-institutional model, in which the secular legal framework of public service provision and the diaconal approach grounded in theological-anthropological principles mutually shape one another.

The starting point of the study is the theological-anthropological interpretation of the child, which defines the child as a relational being and a person endowed with innate dignity, offering a critical perspective in contrast to functionalist approaches to child protection. Subsequently, the study explores the multi-level structure of the Hungarian child protection system, as well as the growing role of church-run organizations—particularly the Diaconia of the Reformed Church—in the context of welfare pluralism.

The analysis highlights that the distinctive feature of the Reformed model is its networked operation and community embeddedness, in which institutional, community, and spiritual resources are integrated. The study concludes that this approach offers a relational and value-based child protection paradigm that can contribute to a more inclusive and sustainable rethinking of child protection.

Keywords: specialized child protection services; church involvement; diaconal ministry; integration of services; community embeddedness